

28. *Applicatur ratio factæ independentiæ.* — Idem argumentum fieri debet de independentia, nam hoc etiam attributum formaliter incomunicabile est et imparticipabile; tum quia non potest secundum suam formalem rationem abstrahi ab esse creato et increato, nam in intrinseco conceptu esse independentis includitur quod sit increatum; repugnat enim esse creatum, esse independens, ut ex terminis constat, cum dependentia sit de intrinseco conceptu creationis; tum etiam quia repugnantia est in terminis participare independentiam per dependentiam; creatura autem nihil participat, nisi dependendo; ergo, ut creatura est, non potest participare independentiam. Loquimur autem de independentia simpliciter, quæ maxime est ab efficienti causa; nam independentia ab una vel alia causa, verbi gratia, a causa materiali, participatur in Angelis ab esse divino, quatenus immaterialis est; independentia autem ab efficiente imparticipabilis est a re seu qualitate creata. Eo vel maxime quod qualitas gratiae nec independentiam a causa materiali simpliciter participat, cum natura sua a subjecto pendeat. Denique eisdem fere rationibus idem convinci potest de plenitudine essendi, in qua includitur formalis vel virtualis continentia omnis entis, seu perfectionis possibilis. Nam hoc attributum est etiam ita proprium ipsius esse per essentiam, seu increati, ut nullo modo possit sub illa ratione formaliter abstrahi conceptus communis Deo et creaturæ. Nec etiam potest intelligi quomodo creatura communicari possit, cum infinitatem simpliciter requirat. Quia vel communicatur tota illa ratio adæquata quæ per verba illa significatur, et hoc repugnat limitationi creaturæ; vel communicatur ex parte, et sic nec communicatur plenitudo essendi, ut plenitudo est, sed aliquid ejus, quomodo etiam participatur ab omni ente creato. Præterquam quod etiam potest quasi inductive ostendi qualitatem gratiae non participare formaliter plenitudinem essendi, quia nullo modo participat esse substantiale, nec formaliter, nec eminenter, aut virtualiter; nec participat vim creandi et similes pefectiones. Et idem est evidens de aliis perfectionibus quæ in divino esse sunt eminenter, et in esse gratiae nullo modo inventiuntur.

29. *Aliter suadetur superior conclusio.* — Unde facile probatur altera pars, de participatione divini esse, quoad eas pefectiones quæ in ipso eminenter tantum continentur.

Nam imprimis hic modus participationis non habet locum respectu divini esse, prout est esse per essentiam imparticipatum, independentis, habensque plenitudinem essendi; nam hæc omnia non sunt in Deo eminenter, sed formaliter et propriissime, quia dicunt perfectionem absolutam sine imperfectione, sive illam per negationem designant, sive illam supponant; ergo non possunt participari per modum perfectionum tantum eminenter in Deo existentium. Neque etiam possunt hujusmodi peffectiones alio modo speciali, licet inferiori, per gratiam participari. Quod ita declaro, nam peffectiones simpliciter, quæ non possunt a creatura formaliter participari, quia ita sunt in Deo formaliter, ut in suo conceptu includant esse increatum, ut tale est, non possunt participari a creatura, etiam inferiori modo, nisi forte quatenus aliquo modo in creatura reluent tales proprietates Dei, vel ratione modi essendi, vel ratione alterius dependentiæ. Quomodo in omni esse quodammodo participatur omnipotentia Dei, quoniam ad creationem cuiuscumque entis necessaria est, et in omni esse participato relucet ens imparticipatum, quia necessario in illo sistendum est, ut ab illo possit participatio manare et inchoari, et sic de alius. Hic autem modus participationis generalis est, vixque poterit in qualitate gratiae aliquid speciale in hoc considerari, nisi quod hoc ipsum cum majori perfectione habeat, quatenus est qualitas alterius, et divini ordinis, quod est omnibus qualitatibus in entitate sua supernaturalibus commune, juxta gradum perfectionis suæ. Unde ex tali modo participationis colligi non potest aliqua singularis excellentia gratiae in participatione naturæ divinæ, ut est ipsum esse per essentiam imparticipatum, etc.; non ergo inde habet gratia quod sit singularis participatio divinæ naturæ.

30. *Exponitur quomodo habitualis gratia sit participatio divinæ naturæ.* — Vera ergo excellentia gratiae habitualis, propter quam dicitur esse singularis participatio divinæ naturæ, est quam in fine libri præcedentis explicui, nimurum, quia, cum natura divina sit quædam intellectualis natura altioris ordinis, quam sit vel esse possit ulla substantia intellectualis creata, ille gradus intellectualitatis qui est in divina natura, divino quodam et supernaturali modo participatur per habitualem gratiam, quo quidem modo a nulla substantia creata per seipsum, vel per potentiam sibi con-

naturalem participari potest. Quod ex primo objecto divini intellectus declaratur, ut in 1 p., tractando de visione Dei, latius dixi. Divina enim essentia in ratione objecti intelligibilis in se, et per visionem intuitivam ad ipsam Dei essentiam immediate terminatam, adeo est elevata et excellens ratione purissimæ actualitatis et immaterialitatis suæ, ut a nulla substantia intellectuali possit connaturaliter videari, nisi a seipso. Per gratiam vero et dona supernaturalia elevatur natura creata intellectualis ad participationem illius gradus intellectualitatis divinæ, in quo possit objectum illud intelligibile divinæ essentiæ in se intueri. Et ad hunc finem per se primo dantur dona habitualis gratiæ, et consequenter ad alios actus ejusdem ordinis illi fini consentaneos.

31. *Procedit ratio supra facta.* — In illo vero ordine quidam habitus sunt principia proxima, et quasi potentia elicitive talium actuorum, et hi sunt participationes propriae divinæ naturæ, non ut sub ratione naturæ consideratur, sed ut habet rationem intellectus, aut voluntatis, vel justitiae, vel alterius similis virtutis, et ideo, præter hos habitus immediate operativos, datur alius in quo illi, tanquam in natura et essentia connectantur, quem gratiam sanctificantem per antonomasiæ appellamus. Hinc ergo illa est propria participatio divinæ naturæ, ut talis natura est, quia participat gradum illum divinæ intellectualitatis, non ut proxima virtus in ordine ad unum speciale actum, sed ut radicale principium omnium virtutum, et actuum illarum, quia proprie spectat ad naturam, ut natura est. Quia vero necesse est omnem participationem diuinitatis infinite ab illa distare in modo essendi et subsistendi, ideo non oportet ut gratia participet illum gradum divinæ naturæ, quatenus est in Deo cum summa simplicitate, infinite, et similibus proprietatibus incomunicabilibus creaturæ; satis est ut gradum ipsum intellectualis naturæ, potentis objectum supreme intelligibile in seipso attingere, participet. Quod fieri potest, quia hæc ratio intellectualis naturæ, vel principii, abstrahi potest a creato et increato principio, conceputu saltem analogo, sub quo continetur natura divina, ut per essentiam existens in illo gradu, et gratia, ut existens in illo per participationem. Atque hæc fuit sine dubio mens D. Thomæ de proprio effectu formaliter physico gratia sanctificantis, in 1. 2, quest. 110, art. 2 et 3, nam in priori probat per gratiam habitualis dari nobis virtutem ad operandum actionem

divini ordinis, in posteriori vero concludit debere in illo ordine dari formam dantem primum esse, in quo virtutes illæ earumque operationes radicentur, et inde quæst. 112, art. 1, addit hanc gratiam esse participationem divinæ naturæ, quatenus omnem aliam naturam excedit. Quam doctrinam habet etiam 3 p., quæst. 2, art. 1, et alibi sœpe.

32. *Solvitur quarta objectio.* — Hinc ergo ad quartam objectionem respondeatur, hanc excellentem participationem divinæ naturæ satis esse ad constituendum hominem in illo gradu, in quo sit objectum gratum Deo, et diligibile amore amicitiae propriae et perfectæ, quamvis excellentiæ, quæ inter Deum et creatam naturam inveniri potest. Non enim expetenda est major æqualitas, quia nec est possibilis, nec amicitia propria semper requirit absolute æqualitatem. Ut autem sit amicitia excellentiæ, sufficit dignitas ejusdem ordinis, et talis est hæc dignitas gratiæ; nam est ordinis divini, ut explicui, et ideo non obstat quod gratia creata infinite distet in perfectione a divina essentia, vel quod non participet peffectiones divinas, prout incomunicabiles sunt rebus creatis; quia, licet finitum infinite distet ab infinito quoad perfectionis gradus, et in genere entis, nihilominus in ratione objecti visibilis et amabilis potest habere sufficientem proportionem. Satis enim est quod persona creata ita participet divinam naturam, ut modum intelligendi et amandi Dei essentiam, ipsius Dei proprium, in eodem ordine et gradu, connaturali quodammodo participet; nam ex hoc physico consortio divinæ naturæ, naturaliter consequitur consortium, ut ita dicam, amicabile, quia homo fit per gratiam quodammodo Deus per participationem, et ideo dignum objectum est amoris amicitiae apud Deum. Unde etiam solvitnr pro nunc secunda probatio adjuncta in eadem objectione; nunc enim solum dicimus gratiam constituere hominem ita-gratum, ut quantum est ex vi sua, faciat etiam inter hominem et Deum amicabile consortium. An vero possit illa amicitia impediri, vel ex parte hominis, vel ex parte Dei, infra inquirendum est.

33. *Ultima instantia. — Solutio.* — Sed instabit tandem aliquis, nam videmur totum hunc effectum habitualis gratiæ fundare in distinctione habitus gratiæ ab habitu charitatis, quod merito potest inconveniens reputari, quia inde ulterius sequetur non esse magis certam assertionem hujus effectus gratiæ, quam sit opinio illa de distinctione gratiæ

a charitate. Respondeo fundatum præcipuum hujus veritatis non esse distinctionem illam, sed quod ex Scriptura et Concilio Tridentino ac Patribus sumitur. Dicimus autem multo melius explicari hanc veritatem et ratione fundari, supposita illa distinctione, quam posita sola charitate cum aliis habitibus operativis. Et ita nihil obstat hanc assertionem esse magis certam; nam sæpe ipsa mysteria fidei per probabiles opiniones explicamus, et ratione confirmamus. Si quis autem alteri opinioni adhæserit, præter charitatem non admittendo priorem et excellentiorem habitum gratiae, necesse est ut dicat habitum illum ita perficere in via participationem divinæ naturæ, ut non solum constitut hominem diligenter Deum actu vel habitu, sed etiam constitut illum diligibilem a Deo, tanquam amicum, propter excellentiam illius amoris, et quia constituit hominem justum et sanctum in conspectu Dei. Negari vero non potest quin juxta aliam sententiam hoc multo facilius intelligatur, et discursu rationis verisimilis fiat.

34. *Ad hæreticos respondetur.* — Superest ut ad fundamentum aliarum sententiarum respondeamus. Et imprimis ad hæreticos respondetur Christum Dominum eo modo esse rationem ob quam grati sumus Deo et ab eo diligimus, quo est causa nostræ gratiae et sanctitatis; est autem causa illius multis modis extrinsecis, utique finalis, exemplaris, efficiens, ac præcipue meritoria, quæ omnia non excludunt, imo inferunt et requirunt intrinsecam formam, per quam dilecti et grati Deo reddamur; quia hoc modo excellentius ac verius dicimus per Christum, vel in Christo gratificari, aut propter Christum amari, quam si per solam imputationem et denominacionem extrinsecam grati diceremur. Ut inter homines, licet filii alicujus ducis strenui possint esse dilecti a rege propter sola patris opera et servitia eximia, multo magis atque perfectius grati erunt, si pater in actibus et virtutibus suis eos fecerit sibi similes; ita ergo Christus se gessit erga homines, et hoc magis illius excellentiam et efficaciam commendat, ut ex comparatione Adami et Christi declarat Paulus, ad Rom. 5, ubi concludit: *Multo magis abundantiam gratiae, et donationis, et justitiae accipientes in vita regnabunt per unum Iesum Christum.*

35. *Explicantur loca Scripturæ pro hæretorum sententia adducta.* — Neque testimonia Scripturæ, quæ primo loco in contrarium

allegabantur, aliquid probant, nam potius ex contextu illorum contrarium probavimus. Suntque accurate distinguendæ particulae, quibus notari solet hæc gratificatio nostra, et Christo attribui; dicimus enim gratificari *in Christo*, et tunc particula *in optime significare* poterit causam exemplarem et meritariam, nam intuens in illum et meritum ejus, nos Deus sibi gratos facit, gratiam similem gratiae Christi propter meritum ejus nobis conferendo. Maxime vero illa particula significare solet gratiam finalem, quia in gloriam et honorem dilecti Filii sui nos Deus gratificat. Aliquando vero dicimus *per Christum* gratificari, et tunc particula *per causam efficientem*, sive physicam, sive moralem, et præsertim meritoriam significat; nam habitudine principii efficientis solet propriissime per illum particulam significari, sicut de Verbo divino dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt*, Joann. 1, vel sicut Paulus de Christo dicit ad Roman. 4: *Per quem accepimus gratiam, et Apostolatum*; nam Apostolatum non recepit a Christo formaliter, sed efficienter; ita ergo recepit gratiam. Sæpe item dicimus esse grati, vel gratificari *propter Christum*, et tunc particula *propter* licet possit dicere causam finalem, propriissime significare solet meritoriam, ut Joan.: *Qui manducat me, et ipse vivet propter me*; et ad Philip. 2: *Propter quod et Deus exaltavit illum*, etc.

36. *Christum induere quid sit.* — *Bellarmino, lib. 2. de Justif., cap. 14.* — Ad secundum, ex metaphora induendi Christum, jam responsum est, et ex eisdem locis est ostensum induere Christum nihil aliud esse quam gratiam et virtutem ejus participare. Et certe ipsa similitudo indumenti, si cum debita proportione intelligatur, id satis ostendit; nam sicut corporaliter dicitur quis induere alium, cum vestibus ejus tegitur, ut illum repræsentet, vel ut ille reputetur, ita in spiritualibus dicitur quis induere Christum, cum ejus vestibus induitur, et cum similitudo sit metaphorica, in hoc servatur quod, sicut corpus non induitur, nisi vestibus modo illis accommodato sibi adhærentibus, ita animus non induit Christum, nisi habitus ejusdem Christi animo nostro adhæreat; est tamen dissimilitudo, quia habitus corporis non est forma inhærens, sed substantia adjacens corpori, habitus autem animæ est vera forma illi inhærens. Unde etiam fit ut idem numero habitus unius hominis possit ab ipso separari et alium tegere, habitus autem animæ non ita, et ideo in spi-

rituali modo induendi alterum, non identitas numerica habitus, seu formæ, sed similitudo et imitatio denotatur; nam ipsam ratio metaphoræ postulat ut non sit omnimoda similitudo, sed proportio. Addit eruditus Bellarminus ex Augustino, sermon. 45 de Verb. Apost., cap. 9, illa metaphora proprietatem gratiae significari, quod *a Deo tibi sit* (ait Augustinus), *non tua sit*. *Sacerdotes tui induant justitiam. Vestis accipitur, non cum capillis tibi nascitur, pecora de suo vestiuntur.* Sic ergo cum nobis dicitur ut Christum induamus, nobis significatur ab ipso nobis dandam esse gratiam qua vestiamur.

37. *Tertium argumentum solvit ex doctrina Pauli.* — Ad tertium, ex peccato originali sumptum, respondeat Paulus ad Rom. 5, dicens: *Non sicut delictum, ita et donum; si enim unus delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia Domini nostri Iesu Christi in plures abundavit.* Est enim efficacius Christi meritum quam demeritum Adæ. Si ergo propter Adæ peccatum homines nascuntur Dei inimici, non propter solam intrinsecam malitiam Patris, sed propter peccatum, quod intrinsecè unicuique inhæret; multo magis propter Christi meritum homines in illo regenerati renascentur amici Dei, eique grati, non extrinsecè tantum, sed per gratiam intrinsecè unicuique inhærentem; negamus ergo gratiam posse per originale peccatum maculari, quia, ipsa intrante, peccatum originale aboletur quantum ad omne id quod veram rationem peccati habet, ut Concilium Tridentinum sess. 5, definit, et in sequentibus dicitur. Addit Valentia quod, licet gratia maneret cum originali peccato, non inficeretur ab illo, quia non esset effectus illius, sed solius Dei, et nullo modo esset ex Adamo, et ita de se faceret gratum. An vero hoc sit possibile, vel quomodo intellegendum sit, postea dicemus. Ad confirmationem, negatur talem modum justificationis per extrinsecam imputationem magis commendare gratiam Christi, nam potius illam diminuit vel subvertit, quia efficaciam meritorum Christi, et veritatem justificationis ejus destruit, ut jam declaratum est, et in capitibus sequentibus evidenter fiet.

38. *Respondetur ad opinionem Nominalium supra num. 6 propositam.* — Ad primum fundamentum secundæ sententie ex Scripturis desumptum, respondeat ipsam gratiam sanctificantem esse signum Spiritus Sancti, quo justi ab iniquis distinguuntur, sicut fides po-

test dici signum distinguens fideles ab impiis. Unde non repugnat rationi signi, quod sit forma conferens intrinsecè effectum illum, quo unus ab alio discernitur; fides enim intrinsecè ac formaliter constituit hominem credentem, et per hoc distinguit illum ab infidelis; sic ergo gratia constituit Deo gratum, et est optimum signum dilectionis Dei, et distinguit justum ab inimicis Dei. Et similiter, quia, cum gratia datur Spiritus Sanctus, qui paratus est justum custodire, ita ut non deserat illum, nisi ab illo deseratur, ideo etiam dicitur esse pignus Spiritus in cordibus nostris, quamvis illum effectum natura sua habeat. Itaque ex illis locis et metaphoris optime probatur contra hæreticos, gratiam esse formam inhærentem nobis; de illa enim dixit Paulus in primo loco: *Unxit nos Deus, qui et signavit, et dedit pignus spiritus in cordibus nostris*; unctione enim et pignus cordis non est nisi aliquid illi inhærens. Non vero probatur illis testimoniosis illud inhærens esse purum signum ad placitum impositum, nam multo perfectius signum erit, si ejus significatio in intrinsecò et naturali effectu formaliter fundata sit, ut explicavi. Exemplum autem characteris, quidquid sit de illius veritate (de quo alias), non est simile; tum quia non tribuantur characteri in Scriptura ea quæ tribuantur gratiæ; tum etiam quia character non ordinatur ut sit principium physicum et connaturale alicujus operationis, neque ut faciat connaturalem beatitudinem aeternam, quod facit gratia, sed ad personam pro tali munere vel statu designandam, eique morali modo aliquam potestatem conferendam. In secundo vero et tertio arguento illius sententiae attinguntur variae quæstiones tractandas in capitibus sequentibus, ubi melius solventur.

CAPUT II.

UTRUM FORMA GRATIÆ EX SUA NATURA HOMINEM,
FILIUM DEI ADOPTIVUM, ET HÆREDEM VITÆ
ÆTERNÆ, SEU AD SUPERNATURALEM BEATI-
TUDINEM ACCEPTUM CONSTITUAT?

1. *Difficultas hujus capituli in hoc vertitur.*
— *Opinio prima in hoc punto coincidit cum secunda superioris capituli.* — In hoc punto, non est dubium inter catholicos quin, eo ipso quod justi gratiam habitualem recipiunt, adoptentur in filios Dei, et fiant hæredes et accepti ad vitam aeternam; hoc enim de fide